

MARKO BAUER

FACEBOOK S ČLOVEŠKIM OBRAZOM

Nekaj se je zgodilo z avtorstvom David Fincherja, če ni več prvi razlog, zaradi katerega se gre naproti filmu, pod katerega je podpisan. Že pri *Benjaminu Buttonu* (2008) alias Forrest Gumbu¹ je bila odločilnejša premisa Scotta Fitzgeralda, katere zgodovina prek filma *Tako je ljubka* (*She's So Lovely*, 1997) očeta in sina Cassavetes sega vsaj do Platonovega Politika. Tokrat je bila vaba vprašanje: kaj lahko korporativni film s potencialnimi 500 milijoni gledalcev pove o facebooku mimo konvencij biografije oziroma feljtona? Kot je videti, komaj kaj.

Razlog je še en, bolj patološki. Filmi o talentiranih gospodičih so romantične komedije za tiste, ki ne zmorejo preboleti lastne podgenialnosti. *Socialno omrežje* (*The Social Network*, 2010) je *Dobri Will Hunting* (*Good Will Hunting*, 1997, Gus Van Sant), kjer up najde oziroma iznajde voljo, naj bo dobra ali kakršnakoli že, je, tehnično gledano, *Good Will Building*. Pri tem ga toliko zanaša v hawksovski univerzum-univerzo dialogov (zlasti uvodni) in elitizma, katerega kod [code] je bolj rigorozen, bolj neusmiljen od Družbinega – harvardski se razleti, ko bolj fevdalski oz. aristokratski izmed bratov Winklevoss popusti –, da ga je težko brati drugače kot apoteozo lika in dela Marka Zuckerberga. Sleherni akter odpade kot postranski/kolateralen v trenutku, ko se zazdi, da ovira širjenje stvari. Pri-poved vztraja pri enačanju: Zuckerberg je facebook. Do obe-tavnejše smeri, ko bi ovira postal prav on², nikdar ne pride.

V imenu morale oziroma nje dilem nastopa – kaj drugega – psihologija; kot korektiv, kot reforma. Kakšen soundtrack

1 Iz peresa je zrasel kolibri.

2 S čimer ni mišljen vzklik: »O bog, ustvaril sem pošast!«, temveč prej okoliščina, da nekaj takega neizogibno presega namene kogarkoli.

poudarek tu, kakšen pogled tam, najizraziteje tisti Zuckerbergovih pravnih zastopnikov. Umetniški svobodi pri prenašanju biografskih podatkov v naracijo znese do samodejnosti klišeja, da je fant omrežje ustvaril samo zato, da bi ga punca, ki jo je na začetku izgubil, ob koncu dodala kot prijatelja. Morala je tako kujava, da za Zuckerbergovo zmagoslavje ne zadostuje že to, da se je na svojo normalnost tako ponosno dek-le pridružilo facebooku, ki je vmes postal kod normalizacije. Slogan filma je bolj formalen, manj farški: vsak član je njegov prijatelj, vsaj dokler ostaja pri zgornjem enačaju.

Mark Zuckerberg je glede tvorcev *Socialnega omrežja* pripomnil: »Pravzaprav v svoje glave ne morejo spraviti ideje, da bi lahko nekdo nekaj gradil zato, ker rad gradi reči.« Glede na arhitektoniko svojega opusa – metoda-karta umorov v *Zodiaku* (*Zodiac*, 2007), potovanje po notranjosti telesa in interior design postvarele zavesti v *Klubu golih pesti* (*Fight Club*, 1999), hiša kot možgani v *Sobi za paniko* (*Panic Room*, 2002), svet kot možgani v mastermind planu *Igre* (*The Game*, 1997) ... nadaljevanje Kubricka v skladu z Deleuzovo Podobo-časom – je Fincher tokrat presunljivo zadržan. Edini opaznejši displej tehnicizma je veslaška dirka, v kateri svet postane miniatūra. Brata Winklevoss istočasno izgubita dve dirki in le drugi poraz je zgodovinski, »surfanje je že povsod nadomestilo stare športek.«³ Tudi če hočeta surfati, to ni njuna disciplina, opuščeni program sta.

Facebook je omrežje izložbenih oken, digitalna različica stanovanj/birojev/restavracij iz Tatijevega *Playtime* (1967) s prevladujočo tendenco, da bi bilo vse vidno, prosojno. Kaj že facebook mulariji poreče Baumbachov Greenberg/Stiller

3 Gilles Deleuze: Družba nadzora

(2010), to nadaljevanje protagonista *The Squid and the Whale* (2005), ki ga je igral Jesse Eisenberg? »Agorafobije ne bi prepoznali, če bi vas ugriznila v rit, in od tega ste podli.« Izraz digitalen je postal odvečen, gre za isti odprt prostor, tako kot so izumrli računalniki, z besedami Dona DeLilla, »stopili so se s teksturo vsakdanjega življenja«, ali kakor je mrtva televizija, kar ji ne preprečuje, da ne bi še pridobivala na vseprisotnosti. Siolov nekdanji slogan »Svet ni eden, svetova sta dva« je klasika tudi zato, ker priča o eonih oddaljeni preteklosti.

Kaj in, še bolj, kako bi o facebooku, njegovih oblastnih učinkih in možnostih boja/upora znotraj njega pisala Foucault in Deleuze? Harvard je optimalna izhodiščna točka že zaradi frazema Harvard Law School in scenarist filma je Aaron Sorkin, snovalec seriala *Zahodno krilo* (*The West Wing*, 1999-2006), ki je ameriškega predsednika še naprej videl kot suverena, posedujočega oblast, v skladu s pravno koncepcijo, ki straši vsaj od srednjega veka naprej. Tako je Zuckerberg lahko gora in njen ledeno-sladki vrh hkrati. Po Foucaultu so kralja že proti koncu 18. stoletja⁴ obglavile nove tehnologije oblasti – ta se osamosvoji, poslej ni nikogaršnja –, pri čemer je bila ključna arhitektura kot diferenciacija prostora. Geslo Benthamovega Panopticona kot prototipa je veljavno za facebook: »Vsak tovariš postane nadzornik.« Nadzornik tudi prek mnenja, javnega mnenja, temeljnega principa Revolucije. Facebook si ni

4 Jean-Luc Godard v Boju na dveh frontah, intervjuju za *Cahiers du Cinéma* – oktober 1967: »Če nisem tako mahnen na Foucaulta, je to zato, ker vselej pravi, 'V tem obdobju so ljudje mislili: A, B, C; toda po tem in tem natančnem datumu se je, raje, mislilo: 1, 2, 3.' Prav, toda mar si res lahko tako prepričan? Točno zato skušamo delati filme, da prihodnji foucaulti ne bodo mogli postavljati takšnih trditev v povsem takšno zaverovanostjo.«

izmislil vsečnosti kot razsodniškega kriterija, a je njegov veličastni zagovor. V nasprotju z youtube se odpove negativni oceni, in to je mogoče prevesti kot: kar ni všeč, to ne obstaja. Bergson je še lahko pisal o Molièrovih učenih ženskah, »ki so v veliki meri smešne zato, ker pojme iz znanstvenega sveta podajajo z izrazi ženske čustvenosti: 'Epikur mi je všeč,' 'Ljubim vrtnice,' itn.« Iztegnjeni palec je odnesel šalo.

Facebook ne potrebuje Cie, ki jo arhaična tolmačenja oblasti, katerih značilna govornica je teorija zarote (če se išče režijska ustreznica, bi bil prikladen Tony Scott), vztrajno potiskajo v ozadje, v vsaj še kak nerazkrit vogal teme. Ta optimizem je nepoboljšljiv. Deleuzu se leta 1990 scenarij, v katerem bi bila znotraj družbe nadzora v slehernem trenutku znana pozicija slehernega člana, ne zdi znanstvenofantastičen, nadaljevanje – tudi prek facebook aplikacije Places – prinese, da člani za takšno detektiranje poskrbijo prostovoljno, v duhu matrice reality showa. Deleuze se v nasprotju z Foucaultom morda nikdar ni otreseel pojma represije.

Film se bolj ali manj izogne vprašanju, kaj facebook je, kar bi bil lahko rezultat sklepanja, da vsakdo izmed targetiranih gledalcev to ve dovolj dobro. Hkrati drži obratno: nihče ne ve, kaj je facebook. »Saj niti še ne veš, kaj ta stvar je. Kako velika lahko postane in kako daleč lahko gre.« Deleuze bi moral biti zadovoljen, da se slednje izgovori skušnjavcu Seanu Parkerju (kot podvojitev tistega, kar sluti Zuckerberg), saj prehod iz disciplinarne družbe v družbo nadzora vidi tudi v metamorfozi krta v gada. Facebook, ki ne teži k temu, da bi bil dopolnilo, temveč nadomestek, ni le tehnologija oblasti, temveč laboratorij njenega razvoja. Ne gre toliko za to, kaj je, kolikor za to, kaj postaja. »Torej ne bo končan? – Ne bo končan.«